

Бафар
Банакълы

МЕР
НЪЫ

Г'афар
Булг'анақ'лы

ЧЁЛЛЕР
ТАНЪЫ

*Шиърлер ве
позмалар*

Ташкент
Г'афур Г'улам адына
эдебият ве санъат нешрияты
1981

С (Крым-Тат)

Б 94

Китап акъкъында фикир язган *Риза Фазыл*.

Булгъанакълы; Гъафар.

Чёллер тапъы: Шиирлер ве поэмалар.— Т: Эдебият
ве санъат нешрияты 1981.—104 б.

Эсли башлы шаирлеримизден бири Гъафар Булгъанакълы-
нынъ «Чёллер тапъы» джыйынтыгъынынъ мундериджесини —
яшлыкъы Ватапына, Ленин партиясынынъ ишине садкълыкъ
рухунда тербиолон, прогрессини алгъышлав аз земаинизини
арткъа таргъакълагъан адетясрини тенкъидкъа огъратув мев-
зуларында язылган шиирлер тошкиль оттилер.

Булгъанакълы, Гъафар. Зори степей. Стихи и поэмы.

С (Крым-Тат)

70403—32
Б М 352(04)—81 101—81 4702057020

© Гъафур Гъулам адына эдебият ве санъат нешрияты,
1981 с.

Шиирлер

БИР САЧАКЪНЫНЪ АСТЫНДА

СССР-ге бирлешкен он беш республиканы
Десек он беш къоранта, эр бирин бар меяны.
Эр бирининъ озюндже бар тарихы, кечмиши.—
Хорлукъ чекти зепгинде факъыр-укъукъсыз киши.

Миллет-миллетке душман, байлар ичюн бу керек,
Узакълаштырылдылар меденнеттен эрек,
Толдурылды факъырнынъ днинен къафасын тасы,
«Ольсенъ — дженнет», дюньяда — энъсесинде мойсасы.

Азатлыкъкъа ынтылган джезаланды, сюрюльди,
Бай огюнде фукъаре джинаетчи корюнди.
Иште, шай йыллар оттю, он сенелер, асылар,
Заман юртуна догъурды эмен киби батырлар.

Бош кечмедн даийнинъ алып барган курсин,
Догъды нуруны сачып, Октябрынинъ кулешин,
Бугунъ энди бирлешкен улту совет Ватапы,
Эр бир республикамыз яраштыра картаны.

Дюнъки къара фередже кийген озъбек къадыны
Тарихларгъа яздыра эмегинен адыны.
Эр бир республиканынъ озюндже бар шан-намы
Бирининъ — нефть, газы чокъ, бирининъ арткъач малы.

Бирисининъ памугъы, бирисининъ богъдайы,
Бирисининъ шифалы суву, къоджаман дагъы.
Демир, комюр, мадденн чокътыр астында ернинъ,
Къара, къызыл хавъярлы балыкълары дигернинъ,

Бирисининъ снъиши, дигернинъ де снъиши,
Ярдымлашып яшамакъ умум укюмет иши.
Бирисининъ фермасы, дигернинъ де фермасы,
Мына бойле яраша улу Ленин эрасы.

Бирисининъ ишнчюн къайгъырмакъта дигери,
Гулистангъа чевириле Ватанымнынъ эр ери.
Улу Ленин рухунда совет халкъынынъ аны,
Энди ата улькемде коммунизмнинъ танъы.

ОКТАБРЬНИНЪ ЕНЪИШЛЕРИ

— Бу ким?— деп сорадым янымдаки таныштан,
Санада сёз айткъан бирини косътерип.
Сесини къысып о башлады яваштан,
Элини де саллап, де юксек котерип.

— О, цехнинъ мудирн, урьметли бир киши,
Пск адий, муляйим,— тасдыкълай танышым.—
Ве дигер цехлерге нумюне эр иши,
Аямай заметни керексе бир ярдым.

Омюри боюнджа онынъ къартбабасы
Койдеки байларнынъ зулумуна даянгъан.
Къаранлыкъ геджедай акъшамы, сабасы,
«Факъырнынъ такъдирн бойле», деп сангъан.

Баласы-чагъасы яры ач, яры токъ,
Кумесни анъдыра яшагъан эвлери.
Тилти бар, лакъырды этмеге акъкъы ёкъ,
Вуджуды пск арыкъ, сюекнен тек терн.

Бабасы Сейфулла душманнен курешти,
Джебэде къалдырды тирсектен элини.
Гъалебе къазанды, макъсадкъа пришти,
Намуснен къорчалап мукъаддес илини.

Шимди о пенсионер, къадыны Эльмаз да
Девлетте урьметнен апылгъан адамлар.
Аджайип баарьде, къышта серт аязда
Бирликте омюрден пек разы къалдылар.

Бу ана-бабадап дёрт эвлят догъгъанлар,
Буюги огъландыр — Сулейман исими,
Бедава окъуды. Осьтюлер тувгъанлар,
Темелли адамлар тевабы-несили.

Сулейман ниженер — Эльмазнынъ тонгъучы,
Ондан сонъ эгизлер: Феранен, Эльмира.
Эм алий бильгили, дипломлы бу учю,
Девлетке пек керек окъугъан кадрлар.

Эльмира совхознынъ айтувлы экими,
Халкъларнынъ сагълыгъын къорчалай-о анда.
Алгъышлар къазана урьметнен эр кимнинъ,
Мукъаддес бир иштир экимлик районда.

Фераны оджалыкъ джелып этти озюне,
Талийин эбедий багълады мектепнен.
Бу ёлнен адымлай темелли сёзюнен,
Ифтихар эте о, шерефли эмекнен.

АЛТМЫШНЫ АТЛАДЫКЪ

Котер къаде, байрам куню эфкярынъны даркъат, деп
Бирн манъа хитап этсе, не истегинъ бар, къарт?— деп.

Котеририм мен къадси Октябрыннъ эшкъына,
Сагъ-селямет яшап юрсем, пльки истегим мына.

Эфкярым ёкъ даркъатмагъа, юрегим шад, фералы,
Мен урь совет гражданым, бу шан менимчюн паалы.

Он секизде бир генчдай, кучъ не этем тенимде.
Гъурурлапам, снъишлерде эмегим бар меним де.

Алтымш йыл — тарих ичюн эльбет де бу аз девир,
Чечекленди девлетимиз, пек аджайип бу омюр.

Совет халкънынъ адети — ич де тюшмей о рухтан,
Коре эркес — агъач сабан тюшти музейге чокътан.

Бугунъ кене хатырлайым, ятлар кульген эдилер,
Чыплакъ баджакълар девлети чокъ яшамаз, дедилер.

Янгъылдынгъыз, эфендилер, корьдик биз алтымш йылны,
Ич бир душман ёкъ эталмаз Ленин яраткъан ёлны.

БУ ПЕК ЗЕНГИН БИР УЛЬКЕ

Озбекстан зенгин ульке,
Мевсимлери аджайип,
Сене бою ерге тёке
Кунъ шавлесини джайып.

Гъарбы, шаркы, сырт, дженюби
Я да тюзлюк, къыр-байыр.
Хазинедир ерниъ тюбю,
Табнаты тильде йыр.

Эрте пишкен мейвалары:
Урюк, алма, шефтали,
Кирез, вишне, айвалары,
Ашагъангъа шифалы.

Тарлалары берекетли,
Памугъын ёкъ хусуры.
Ульке ичюн анъ кыйметли,
Боллукъ эмекнинъ сыры.

Кельген сайын меркезине,
Мен Ташкентке сукъланам,
Дюльберлеше, пек безене,
Севине, мемниюн къалам.

Метросына пльки эндим,
Кезип юргенде мында.
Бойле «дженнетни» бегендим,
Сефа сюрип вагонда.

Андижанны, Фергъананы,
Самаркъандны да кездим.
Эр бирининъ бир нишаны,
Халкънынъ бирлигин сездим.

Меденистнинъ чокърагъы —
Ташкент пек бай тарихлы.
Къыталарнен пек сыкъ багъы,
Къонушмагъа лийыкълы.

Тень-мусавий укъукъ-акъкъы
Ленин ёлунен кетсе.
Эмек савер озбек халкъы
Еңишлерни пските.

ТЫНЧЛЫКЪ

Тынчлыкъ ичюн атылгъан эр адымгъа
Прогрессив халкъ севине куле юзю.
Фералансын инсанлар далмай гъамгъа
Ирисни Ер юзюнинъ къалып бузу.

Темизленсин дюньяда кок авасы,
Асырларнен эбедий ойле къалсын.
Дженксиз, сёзнен кесильсин ер давасы,
Учкъун учып, сонъ яныкъ башламасын.

Гедже эркес эвинде ятсын хавфсыз,
Юкзулары болунип тюшюнмесин.
Софрасында олмасын ашы дамсыз,
Аязда эм боранда ушюмесин.

Тынчлыкънен яраша бу джемист,
Бир-биринс къонакъкъа кельсин, кетсин,
Барышыкъкъа садыкълыкъ яхшы ниет,
Эркес онъа сыгъынып урмет этсин.

Тынчлыкъ ичюн атылгъан эр бир адым,
Телюкесиз омюрге алып барсын!
Бу дюньяда яшагъан эр бир адам
Омюрини къуванчы кунлер сарсын!

БИРЛЕШКЕН ХАЛКЪ ИЧ ЕНЪИЛЬМЕЙ!

Азат Кампучиягъа багъышлайым.

Теним титрей эшиткенде,
Я корьгенде экранда,
Нефретленем Полпотагъа,
Юрек ура шу анде.

Эр адымда тюрьме, лагерь,
Къапатылды къыз-эри.
Тили чыкъса азда эгер,
Бугъавланды эллери.

Джеллатларнынъ усуллары
Гитлерни де бастырды.
Эр демеди я да къары,
Эм аттырды, астырды.

Шезрлерден къувулды халкъ
Эвин, баркъын ташлады
Лаф этмеге олды ясакъ,
Ахыр заман башлады.

Балаларны кокке атып,
Сюнгюлернен туттылар.
Тереклерге башын урып,
Къафасын уфаттылар.

Нисанларны крокодиллер
Тыйпагына быракъты.
Хаста къартлар, яш сабийлер
«Джезасыны» шай тапты.

Нисанларны комди-тири,
Тири якътылар откъа.
Беш-он дегиль, сюрю-сюрю,
Бу кейф берди джелляткъа.

Матем девам этти учъ пыл,
Янгы мезарлыкъ индже?
Индже оксюз, я индже тул?
Тек чекнишов ольгендже.

Бу зулумгъа даянмагъан
Халкъ киришти курешке.
Азатлыкъкъа ёл арагъан
Къол туттылар бу ишке.

Бирлешкен халкъ ич енъильмей,
Исбат эте тарихлар,
Гъалибнет озю кельмей,
Къаннен къазана халкълар.

Къуваланды мемлекеттен
Халкъны къыргъан джеллятлар,
Кельген «советниклер» четтен
Кампучиягъа ятлар.

Бугунъ азат Кампучия —
Ишчи-койлю девлети,
Ишчи, койлю эсин джыя,
Халкъ къайгысы — ниети.

Мен кыскъадан табирледим
Фаджнанынъ кысмыны,
Вахшийлерге «лянет» дейим,
Ангъан сайын исмини

ЛЯНЕТ АГРЕССОРЛАРГЪА!

Агрессорда ёкътыр видждан,
Уджом этти апансыздан,
Кирди арап топрагына,
Юрюш ёкътыр къанлы ыздан.

Иште, бугунь нидже йыллар
Исраильиниң панджасында
Азаплана эсир-къуллар,
Эпъ дешетли джесепнем мында.

Эм пек инат бу агрессор,
Джиган биле, дегиль бу сыр,
Истер эди — бутюн арап
Исраильге олсун эсир.

Екъ, агрессор, сен яхшы билъ
Арап дюньки арап дегиль.
Сия, кучьнен тиз чёктирип
Оламазсың сгиль-енгиль.

Исраильиниң джишасты
Нефретлернен тюшти тильге.
Дюньдаки козъачыкъ халкъ
Лянет окъуй Исраильге.

«СЕРБЕСТ» ДЮНЬЯНЫНЪ ВЕКІЛЛЕРИНЕ

Нидже йыллар Советлернинъ алийине
Янъы-янъы ифтиралар аткъан сизсиз.
Дюньки киби богъаз кergen, бугунь кене,
Чыкъылмайджакъ сасыкъ сазгъа баткъан сизсиз.

Макътайсынъыз демократиянъызы,
Озюньиздеки инсан акъ-укъукъыны,
Эркес коре сизинъ къара юзюньизни,
Ич де гизлеп оламазсыз халкътан буны.

Корьмейсизми? Миллионлар ишсиз юре
Капиталист дюньясында, бу не демек?
Улемалар къара хызметлерге кире,
Иште, «сербест» дюньяда бу «сербест» эмек.

Азатлыкъның курешине адым аткъан
Азмы джесюр къапатыла, ольдюриле.
Қараплыкъта бир гунасыз бефтан яткъан
«Сербест» дюньянынъ дадыны яхшы биле.

Панджасына эсир тюшкен арапларны
Исраильиниң эскенджеси эзе-сыкъа,
Арап топрагына синди арап къаны,
Агрессорлар арап юртун якъа, йыкъа.

Африканың джепюбиндеки забитлер,
Дигер акълар ерли халкыны аса-кесе.
Бу улькеде олар да бир залым гитлер,
Азатлыкъчюн мында кене еллер эсе?

Шаркъта Индокитай ярым адасында
Нидже йыллар акъып тура нисан къаны.
Эсир этмек агрессорларнынъ анты да:
Кампучия, Лаосны эм де Вьетнамны.

Эфепдилер! Дюнъя турмай эп тюрлене
Купю келип, халкъ джезасын чекеджексиз.
Къыталарда сыпфий куреш алевлене,
Къангъа къаршы къанынъызны тѣкеджексиз!

МЕНИМ ДЕ ИМЗАМ БАР

Бу джедвельде юз бинълернен меним адым
Бир тамчы сув тамгъан киби океангъа.
Стокгольм чагъырунамесини имзаладым,
Янтъгырасын меним сесим деп джнангъа.
— Екъ,— дедим мен,— ёл бермейик агрессоргъа,
Байлар ичюн нисан къаны тѣкюльмесин?
Етер эки джнан дженки бу асыргъа,
Янгы несиля фаджиалар ич корьмесин!
Не водород, не де атом сияялары
Сыналмасын, бойле «байлыкъ» ёкъ этильсин!
Эр бир нисан: беяз, къызыл, къара, сары
Бу хайырсыз телюкени яхшы бильсин!
Атом кучю нисанларгъа олюм дегиль,
Тек бахтлы, узун омюр кетирмели,
Эр бир атом сиясы бу дегиль бир гуль
Тек яхшылыкъ яратмалы нисан эли.
Дженк масрафы бутюн халкынынъ турмушына
Сарф этильсин медениет, тедавийге...
Дѣрт мевсимини: баарь, яз, кузь, эм къышында
Кунеш кирсин пенджеренен эр бир эвге.
— Екъ!— дедим мен,— ёл бермейик агрессоргъа,
Байлар ичюн халкынынъ къаны тѣкюльмесин.
Етер эки джнан дженки бу асыргъа
Янгы несиля дженк алевини корьмесин!

ПОЧТАЛЬОН

Саба эрте, кыш ыс язда
Чантасында «юкю» толу.
Бу почтальон ёлда-ызда,
Пек заметли юрген ёлу.

Яшы энди кырккыны кечкен,
Сачларынын арасына
Сийрек-серпек «кырав» тюшкен,
Ич ярашмай, кыарасына.

Омюрининь ярысыны
Почтальонлыккынен кечирген.
Джандан севген бу ишининь
Сырыны да яхшы билген.

Билъмем. нидже адым ата
Бу кыадынчыкъ ёл боюнда?
Эм балчыккъа, кыаргъа бата
Тек бир кыайгъы бар анында:

Абунеджилерининь тез-тез
Истегини темин этсе.
Разы ола ондан эркес,
Истек-мурадына ете.

Азбар кыапусундан кирсе,
Куле-куле севинесинь.
Урьмет этип, селям берсе,
Сен де онгъа селям, дейсинь.

Ынджытмай о, ич биревини,
Медениетни даркыата.
Кирип чыккып эр бир эвини
Матбуанен ярыкылата.

Саф эмеги такъдирленди,
Пек чокъ мукафатлар алды.
Кырккыны атласа да энди,
Кирген сафтап чыккымай кыалды.

Эр бир айнынъ экисинде
Пенсиямны да кетире.
Бу «получка» куню мен де
Пек сенинем, ншин юре.

Мектюп олса, шахсен озю,
Озь элиме теслим эте.
Гонъюль охшай кулер юзю,
Мытлакъ сагълыкылашып кете.

Кыайда корьсек урьметлеймиз,
Апып данм саф эмегин.
«Сельме апте, сагъ ол!» деймиз,
Элял сенинъ сув-емегинь.

ЕКЪ, КЪОМШУ, СЕН ЯНЪЫЛАСЫНЪ

Опунджыны битиреджек Сельме тезден,
Сыныфта пек яхшы окъуй о эркестен.
Даа тайини эталмады не япмалы?
Къайсы зенаатны алып бахт тапмалы?

Бир кунъ эвде къонушкъанда сѣз сырасы,
Буюк-кучюк къорантанынъ эр азасы
Топлангъанда Сельме озю сѣз котерди,
— Насыл зенаат санбим?— суаль берди.

Бабасы дей:— Мумкюн олса, кир сен ВУЗ-гъа,
Алий бильги зарар этмез сендай къызгъа.
Къадынларгъа пек яраша олса эким,
Джеминетте сая-севе оны эр ким.

— Эгер табнатны севсенъ, кет районгъа,
Къышта аяз-боран олса, чырман тонгъа,
Ол агроном, бойла чѣлник, кий этикни,
Джесаретлен, кир тюбюне агъыр юкнинъ.

Я да тракторгъа мин де, къыртыш авдар,
Сач, берекет ал ызандан: богъдай, чавдар.
Кучлюклерде сен озюнъни кет де сына,—
Деди буюк агъасы къыз къардашына.

— Тата! Меселени озюнъ чезеджексинъ,
Бильмем бизим теъснее не дейджексинъ?
Мен дер эдим — техниканынъ тут къуйругъын,
Инженерлик зенааты санга уйгъун.

Ерде, сууда, ер тюбюнде — къайда олса,
Эмегинъден джеминетке файда олса,
Энъ керекни будыр,— деди къыз къардашы,
Татасындан эки сене кучюк яшы.

Къомшу къадын деди шашып:— Агрономлыкъ?
Асыл кечмез къыз балагъа чѣлде хорлукъ?
Менджесине Сельменъизге пек яхшы нш,
Тюкяндарда сатыджылыкъ, алыш-вериш.

Сен тюкянда «айланмагъа» бильсенъ эгер,
Пек зор дегиль зенгинлешмек — карлы о ер.
Коресинъиз, бир къач йылда Теслимелер
Байып кетти, тек алтыннен нш корселер.

Пармакъларда учер-дѣртер алтын юзюк.
Пек къыйметли кийимлери — язлыкъ, кузлюк.
Алтын пчинде комюльген бу яш къадын,
Озь къальбинде сакълап тура эр макъсадын.

Даа янъы «Волгасы» бар — чокъ юрмеген.
Лзбарында устю ортюк кунъ корьмеген.
Алам десе, эр бир шейге ете кучю,
Килимлернен донатылгъан эвини ичи.

Текрарлайым, бу иш санъа пек келише,
Чюнки эр кунъ анда четтен пара тюше.
Янымыздан эм узакъкъа кетмейджексинъ,
Бойле япсанъ, ич де пешман этмейджексинъ.

— Ёкъ, къомшум сен янымласынь,— деди Сельме
Джинастчилик демектир — четтен кельме.
Теслимелериниъ тенииде бар сасыкъ ис,
Алтын юзюкли пармакълар, эллери пнс.

Мен агъамныъ тевспесини бегендим,
Агрономлыкъ зенаатын севем кендим.
Сагъ-селямет эгер окъумагъа кирсем,
Койге барып ишлейджегим, ВУЗ битирсем.

КЪУРУДЖЫ

Къомшум яхшы айле,
Буюк кызы Адиле.
Буйра сачлы бу кызынынъ
Вуджудында ёкъ илле.

Кучюлю эллери чебер,
Бойле эллер мутебер.
Ифтихарымыз бу кызы,
Иште косътере унер.

Зенааты къуруджи
Бу ишке лийыкъ кучю.
Муджизелер ярата,
Эльде мала, чёкючи.

Эмеги дегиль къолай,
Таш-толадан эв къалай...
Къошма зенаатлары
Эм де бояй, эм сылай.

Коллсктивде о комсорг,
Бош сёз айтмай, макътанмай.
Разы дегиль озю де,
Иши кетсе ярамай.

Ярышларда эп сене,
Мына энди чокъ сене.
Янъы бина къура о,
Тюневинки бош ерде.

Акъшамлыкъ техникумда,
Бельсенип окъуй о да,
Диплом ишини аля
Къорчалады якъында.

Мартта олды нишаны,
Бу да яш къызнынъ шаны.
Той-дугюннен яраша
Улу совет ватаны.

Д О Н О Р

Тедбирине Ватанымнынъ
Юзлер, бинълернен бирге,
Мен де бердим озъ къанымны
Керек зайыф беденге.

Сенелернен Қызыл хачлар
Тешкилятын азасым.
Қыошма къанға чокъ мухтаджлар
Текрар бермеге разым.

Бильмем, киминиъ беденине
Ашланыладжакъ бу къан?
Базы уйгъуп кельген эди,
Хаста къанынен акъран.

Элял олсун, кимге олса,
Файда коръсе къанымдан.
Зайыф вуджуд гыдаланса,
Озюм пек разым ондан.

Бер къанынъны, къардаш, сен де,
Бу да ватанперверлик.
Тазе къаннынъ зайыф тенге
Эмнети пек буюк.

КОРЮШЕДЖЕКМИЗ КЕНЕ

Мен шесэр багъчасында
Отургъучта отурам.
Яш бир кызгъа кършында
Козь алмай бакъып турам.

О да манъа къарады,
Козьлери нурдай яна.
Меракъландым, не-ады?
Сезем, о пек утана.

Бардым янашасына,
Юзюп якъындан корьдим.
Шаштым орьме сачына:
— Адынъ не?— деи сорадым.

— Адым Эльвира,— деди,
Сёйлене бульбуль киби,
Янымда мелек эди.
Янакълары гуль киби.

— Къайда корьдим мен сизни?
Пек танышкъа ошатам.
Янъыламмы ёкъса мен,—
Деп бу кызгъа сёз къатам.

— Я урьмет тахтасында
Я газета, журналда,
Корьгендирсиз ресимим
О къалгъандыр хаялда.

Далдым ойгъа пек терен
Мен бу кызнынъ акъкында.
Эльбет, ресмини корьдим
Газетада якъында.

Токъумаджы кыз экен,
Кокрегинде ордени.
Ярышта огде кеткен,
Пек ярашыкъ бедени.

— Белли, джесаретлисиз,
Зийрек экен ядынъыз.
— Я сиз озюкъыз кимсиз?
Я не ола адынъыз?

— Меракълансангъыз эгер,
Бир кимсесиз бекарым,
Адым Бекиров Энвер,
Химзаводда токарим.

Таныштыкъ эль тутушып,
Къызнынъ юзю кызарды,
Сёзюмизге сёз къошып,
Субетимиз узанды.

Бугюннимиз кечти шай,
Озгъардым эвлерине.
Сёзлери гонъюль охшай,
Корюшеджекмиз кене.

ОДЖАПЧЕ

— Мангышлакыннъ икълими пек уйгъунсыз,
Яхшы тюшюн! Сонъундан пешман этме.
Башта барып коръ де кель, сонъ къалырсыз,
Джаным-джаным Гурьевни ташлап кетме,—

Деп къоркъузды достлары, таныш, билиш,
Огют берип Гульсюмге лаф чыкъкъанда.—
Чаре тапыц, къалмагъа мында тырыш
Достлар иле хош ола тарсыкъкъанда?

— Къоркъакълардан дегилим, серт авада,
«Чёп япышмаз» тениме къыш-аязда.
Эльде енъиш этильмез бедавадан,
Мангышлакыннъ эльбетте сыджакъ язы.—

Деди Гульсюм дост-эшнинъ огютине,
Озю истеп, гонъюлли койге кетти.
Зорлукълардан сакъынмай, азгъа коне.
Иште, ярым адагъа келип етти.

«Янъы озен» районы мектебине
Яш оджапче оларакъ таинленди.
Бала дегиль, къавийдир озь сёзюне,
Эмек ёлуна минди Гульсюм энди.

Эльбст, бизни билгилли оджапчеге
Итиразы ёкъ дегилъ район-койнинъ.
Севиндирсе, не керек кыызга-эрге
Джемнетни ишнен тувган-сойны?

Кедерсиз иш тапылмай ишлегенде...
Чешит-тюрю Зорлукълар Гульсюмге де
Расткельди сыныфка илк киргенде,
Алгебрадан биринджи дерс бергенде.

Кеткен сайын арттырды теджрибесин,
Зайыф кельген сыныфны эльге алды.
Къошты мектеп ишине озъ иссесин,
Эмегине озю де разы олды.

Дерске кечиккен, инат, низамсызнен
Къошма дерслер отксерди, субет япты.
Тенкыд этти, охшады йымшакъ сёзнен,
Тап сонъунда достлашты, эбин тапты.

Азырланып анълата янъы дерсини,
Талебеге сыныфта, кабинетте.
Отуз йыллыкъ оджапче, санки дерсинъ,
Эм билгиден, усулдан, эр джеэттен.

Ичтимай ишни де ич акъсатмай,
Заметини аджымай, вакъыт тапа.
Файда кельмейджек ишке адым атмай,
Аджеле иш чыкътымы, анда чапа.

Ана-бабаларынен багъы къавий,
Кибарсыз бу оджапче урьметлене,
Онъа коре эркеслер тень-мусавий,
Коммунист бу яш къадын иште енъе.

Дефаларнен тешеккюр, тюрю-тюрю
Фахрий ярлыкълар алып, такъдирленди.
Саф виджданлы оджапче, саф фикирли,
Алдга адымлагъаны беш йыл энди.

БОСТАНДЖЫЛАР

Колхоз чёлю. Биз кетемиз,
Янашамда бригадир.
Иш боюнджа лаф этемиз,
Кимсе де этмей кедер.

Чёль пек кенеш, нидже гектар:
Мысырбогъдай, тюрлю себзе,
Қъартоп, хыяр, согъаны бар,
Қъарпыз, къавун яхшы осе.

Бол берекет эльде этти
Бостанджылар бригадасы.
Сыджакъ кунълер келип етти,
Уйгъун кетти яз авасы.

Элли гектар мейданлыгъы
Қъарпызлыккъа якъын бардым.
Кенъ тарланынъ узакъ сонъу
Берекетке шашып къалдым.

Бир автобус толу ичи
Келип токътады тарлагъа.
Яш ишчилер, корем, кучьюлю,
Селям берди олар манъа.

Кельгенлер шефининъ эр азасы
Айры-айры вазифелен,
Ярышлаша озъарасы
Лариса къыз Назифелен

Бостанлыкъны шенълендирди
Шефинлерининъ аркети.
Оларны да сезиндирди
Колхознынъ бол берекети.

Бир джыя, ташый бири
Чувалларнен сергилерге
Қъарпызларны — татлы, ири —
Етишкенлер къыртыш ерде.

Машинагъа юклей къарпыз
Ишчилерининъ бир тахъымы.
Иыр кочноре ишсевер къыз,
Мында тапты о бахтыны.

Машиналар олып бир къач
Ёлгъа тюше толып-толып.
Шеэрлилер бунъа мухтадж,
Тез алырлар, ятмаз солып.

ТЮРЛЮ ОЛА ИНСАНЛАР

✓ Тюрлю ола инсанлар, биревде бар мерамет
Биревлерни акъыллы, биревлерни хыянет.

✓ Эмекчи халкъ намуснен терин тѣкип аш ашай,
Биревлерни ишлемей, джемнетте бош яшай.

Тюрлю ола инсанлар, кучюги бар буюги,
Бирин инсан озегин, бирин дагънынъ кийинги.

Биревлерге экин аз, къыдыралар дѣрт баджакъ,
Эгер элинден кельсе, семаларгъа уцаджакъ.

✓ Биревлер тез тюрлене, сайгъы-урьметтен четте,
Ярдым дегиль инсангъа хыянетлик де эте.

✓ О кенардан кейфлене бирин далса къайгъыгъа,
Бойле сийрек шахслар лыйыкъ дегиль сайгъыгъа.

Фельетонлар

Я БУ ОШЕКЧИЛЕР ҚИМ?

Бирин чубар Қятибе, чантыр Сундюс дигерин,
Олар озюн шай сана, санки маалле «дюльберн».
Ошек айтып юрелер узун куннинъ бутюннин,
Думанлатып авагъа сигаретнинъ тютюннин.
Бирлешкен сонъ экиси, лаф тапылса ошекке,
Кунъдюз сонъу чыкъмаса, девам эте тѣшекте.
Чешит тюрлю ялаплар, ачылмагъан якъасы,
Ниджелернин мугъайта Сюндюслернинъ «шакъасы».
Қятибе ве Сундюснен мытлакъ меракълансанъыз,
Якъын таныш этейик, эгер керек сансанъыз.
Экиси де тул дегиль, экисин де эрин бар,
Экиси де джалагъай, яшамагъа ерин бар.
Экиси де бильгили, джанль дегиллер, эльбет,
Экиси де «авура» ишке кельгенде невбет.
Тек бугуннен яшагъан Қятибелер я азмы?
Инсанларнынъ омюрин къышы да бар, тек язмы?
Бойле ошекчилернинъ узакъ корьмей козьлерин,
Асыл къатты тенкъидкъа пек лыйыкълар озьлерин.
Гражданлыкъ намусы олмалы эр кишиде,
Джемнетте макъталсын эм озю, эм ишин де.

ЛОҚЪАТАДЖЫ

— Ашкѡ пек аз тѣленмез,
Энде эр шей булуна.
Буюк масраф корьмеймиз
Тюшип тюкян ѣлуна.

Якъын бала багъчасы,
Анда къадыным ашчы,
Азджа айлыкъ акъчасы,
Амма «келири» яхшы.

Тефтишлеген киши ѣкъ,
Эр кунъ эвге бош къайтмай.
Халкълар киби алмай чокъ
Бир «кесечикъ» тазе май.

Бир «кесечикъ» семиз эт,
«Ярым» килочыкъ шекер.
Мытлакъ керек бу, эълбет,
Замет чекмей, тѣкмей тер.

«Ярым килочыкъ» пириич,
Бир къач дане йымырта.
Котермеси дегиль кучь,
Шай олса да юк арта.

«Абур-чубур» сепетин
Салландыра да келе.
Тюбге гизлей ягъ, этин —
Джевер ишини биле.

Балаларнынъ пайыны
Чала, дейлер куньджюлер.
Шай этип апайымны
Ынджыталар минджилер.

Бундай «абур-чубурдан»
Зенгинлеширми девлет?
Алсанъ кило акъ ундан
Эксилирми берекет?

Ихтияр, сиз айтынъыз!
Лоқъата — бу, демекми?
Ашчы олгъап къадын, къыз,
Джевер кибилер текми?

— Урьметли иш ашчылыкъ,
Такъдирленген бир меслек.
Къадынынъда бу «къылыкъ»
Кучюк ордулыкъ демек.

«Сурукъ» къоллусынъ Бекир,
Сен де кадынынъ киби.
Эллеринъде леке-кир
Микробларнынъ теркиби.

Ишлеген базанъ зенгин:
«Уфакъ-тюфекъ» аз дегиль.
«Къысметиниъ» чыкъа эр кунъ,
Эльбет, тавукъ, къаз дегиль.

Чокъ алмайсынъ, ете аз,
Я бир бурав, кельпеден,
Я бир эгсв, я макъас,
Булар тапылмай ерден.

Даа башкъа бир шейлер
Аз-чокъ: джыйыштырасынъ.
Эвинъ магазин дейлер,
Яны бир эв къурасынъ.

Бес-бедава ызынсыз
«Уфакъ-тюфекини» алгъан.
Локъатаджы эм хырсыз,
Девлет джебине далгъан.

САТЫЛМАСЫН ЧЮРЮК МАЛЛАР

Себзе, мейва тюкяны бар мааллемизде,
Онъайтлыдыр муштериге язда, кузьде.
Согъан, хыяр, къапуста, я да бибер,
Сене бою бу тюкянда ёкътыр бош ер.
Кейфнетли, сагълам малдан разы эркес,
Керегини ала къайта эвге тез-тез.
Кузь сонъунда бу тюкянгъа кельди юзюм,
Ящиклерини тюшюргенде, корьдим озюм.
Эзиги бар, чюрюги бар, ком-кок тюсю,
Истесенъ ая! Паалы дегиль бир килосы,
Сийрек олды урунгъанлар осал малгъа,
Кунъ кечкен сонъ юзюм кельди фена алгъа.
Тап сонъунда чюрюк малгъа акт япылды,
Онъмазлыкъынъ чареси де шай тапылды.
Юзюмден сонъ, кетирдилер армут, алма,
Бильмем, къайсы складда, яздан къалма.
Бу алма да юзюм киби эзик, чюрюк,
Дегиль санъа даянаджакъ къуру урюк.
Ильки куню фиятыны бир дедилер,
Сайлап алмагъа да акъ бермедилер.
Армуткъа да муштерилер чыкъты пек аз.
Осал малгъа пара бермек къыйын бираз.
Сонъ фияты къыркътан тюшти йигирмиге
Бедава берильсе де, керекмей о кимсеге.

Тамакъ турмай, ксрек олды эвге къартоп,
Бир кыш куню, ёлгъа тюштим ерде къар коп.
Танышымны коре къалдым, бирге кеттик,
«Намлы» себзе тюкянына келип еттик.
— Чек, къардашым! Алты кило къартоп,— дедим.
Сепетиме тѣкти. Сайып, акъкъын бердим.
Чокъ эгленмей, яваш-яваш эвге къайттым,
— Айше, кызым! Иште, къартоп, ал!— деп
айттым.

Къартопларны бошаткъан сонъ пол устуне,
— Бабам,— деди кызым манъа,— бакъ тюсюне!
Чюрюк малгъа пара бергенсинъиз бефтан!
Айткъайдыпъыз сатыджыгъа: «халкътан утан!»
Бир къач данесинден башкъа чокъсу гъайып,—
Кызым сѣзюн девам этти пек мугъайып.—
Бу тюкянджы ничюю чюрюк малны сата?
Алыш-вериш къалуунджа бу бир хата.
Кимлер берди сатыджыгъа бойле акъны?
Тип-тирилей сыдырмагъа ѳютюн халкъны?

БЕГЕНМЕДИМ

Отъмек тюкяныны корьдим бир назарда,
Ташкент областында, буюк бир базарда.

Сатыджысыз бу тюкянда янъы усул,
Тек кассирша, билъмейим, ким мында месуль?

Рафларында отъмек толу сыра-сыра,
Эр бириси муштерини беклеп тура.

Бирн кирди ичериге тентир-ментир,
Бу сарушнынъ козю чылпыкъ, эллерн кир.

Эски йыртыкъ фуражкасы пис мешинден,
Бакъып турач бу сарушны мен пешинден.

Якъын барды раф янына, сонъ токъталды,
Абул-къубул бир отъмекни къакъып алды.

Айляндырды, басты, эзди, сонъ быракъты,
Бегенмеди, бу «чылкъа» деп, четке къакъты.

Пис элинен бирин ташлай, бирин башлай,
Эр бир туткъан отъмегинне пислик ташлай.

Не де олса, саруш чыккы отьмек алып,
Назарымны девам эттим бираз кялып.

Муштеринини бири кире, бири чыкка,
Эр бириси отьмек сайлап, тутып сыкка.

Нидже отьмекни писледи бини бир пармак?
Эсабына, эльбет де, кучь бирден бармак.

Мен демейим эр биринини эли кирли,
Инсанларнын темизлиги тюрю-тюрю.

Керчек, мында асылганлар сенечиклер,
Оны корьмей не буюклер, не кучюклер.

Муштериге нечюн бойле акь бериле?
Нечюн олар рафкя якьын джибериле?

Икътисадий козынен бакъсакъ, бельки, бу тюз,
Отьмек тюкянлары олур сатыджысыз.

Лякин микроблардан кельсе халккка кедер,
Сагълык-сакълав хадимлери бунга не дер?

Т Е В С И Е

Сёз айтмайым санга ботен, дарылма сен, келипчек!
Сачларыны бурдур севсен кокрегины так чечек.
Истегенин киби кийин, барсын, юбанга тар олсун,
Барсын, сенин кюлтугынга кирип юрген яр олсун.

Ким не дейджек? Безен-тюзен пудралан не боялан,
«Дюньяда мен бирим», десен, пек яхшы бил, бу ялан.
Клуб, кино эм театр, зевк, сефа — бу эглендже,
Эринмесен ойнамага, бар да айлан эр гедже.

Ич унутма, эрсиз-тулсын, сен догърудан анасын,
Тек озюне керегини темин этсен кянасын.
Нечюн догъмуш эвлядынга терс чевирдин юзюни?
Озюне сербест, кьарт ананга бырактын яш
кызынны?

Халк тазир пек еринде, онга кюлак асмайсын,
Сабийини опип-ошап бавурынга басмайсын.
Эмчегини асрет осьтю, тойдурмадын сютюне,
Сидректе бир корип кялса, алып чапа устюне.

Куньдюз, гедже, афта-айлар о битайнен, сен исе
Айырмайсын, «нишини енгиль» эвлядынга бир иссе.
Эвлядыны тербиесин кьарт ананга ташлайсын,
Пек «енгильсин» халк корьсин деп, джилъвеленип
башлайсын.

Тюшин де бакъ. Арекетинъ ич ярашмай шанынъ,
Чалыш, ал сен эвлядыпъны къарт анайдан янынъ.
Яманлардан дегиль, къардаш, яхшылардан ал ибрет,
Озь аналыкъ борджунъны сен севе-севе эда эт.

Биль сен! Титрсй баласына атта, джанавар кийик,
Сен инсансынъ, бу джеэттен къабаатынъ пек буюк.
Озь балапъны ынджыткъан сонъ, ынджынырсынъ
озюнь де
Сильсенъ, кетмез къара леке омиюр бою юзюньден.

ОПЪКЕ ЭТМЕ, МОЛЛАКЪАМ!

— Эшиттинъми?— деди бир къарт моллакъайгъа,—
«Гемилеримиз» учып къона «Чолпан», «Айгъа».
Бакъ сен! Бизим фен-техника нелер япа?
Узакътаки йылдызларнынъ сырын тапа.
Радионы динълеп турам бир кедерсиз,
Эвимизде тек приёминик — естерликсиз.
Къысмет этсе, бу йылдан кеч къалдырмайджам,
Эвге бир де телевизор алдыраджам.
Безмегендже къаршысындан авлакъ кетмем,
Мурадыма наиль олсам, элем этмем.
— Тевбе, де сен, Абдурефи! Тевбе, де сен!
Сачынъ ап-акъ, энди сексенлерге кельсенъ,
Не ишинъ бар йылдызларда, айда, кокте?
Намазынъны къыла бер сен, ерге чёк де.
Не деселер, бала кибн инапасынъ,
Бош хаялны, бу акъикъат, деп санасынъ.
Тюшюн де бакъ, бунъа акъыл етеджекми?
Демир гемн кокке учып кетеджекми?
Ахретинъни ич упутма, эсинъ къайда?
Асыл да шу радиодан педай файда?
Телевизорны къарамакъ — бу пек гуна,
Козълеринъ де зайыфлашыр, озюнь сына.
— Нечюн гуна олсун телевизор бакъмакъ?
Буны гуна деп чыкъаргъан, къайсы ахмакъ?

Зайыфлатмай, о халкъларнынъ козюн ача,
Кунеш киби, эв ичинде зия сача.
Тюневипки «зиялымыз» сендай «алим»,
Орта мектепте дерс берген бир муаллим.
Бугунъ молла олып, пасыл тилинъ бара,
Эркес корьген без къаргъа, дейсинъ къара.
Пек гуна деп айтасынъыз хурафаттан,
Акыпкъатны гизлейсинъыз данм халкътан.
Экинизини арамызда меним шакъам,
Истер дарыл, истер опыке эт, моллакъам!

КЕНЕ ДЕ ЭВЛЕНДИ

Йыл дегенде биринджисин ташлады,
Экинджисин экинджи йыл дегенде.
Эмир кене яш къыз арап башлады,
Яшы энди отуз бешин кечкенде.

Эки йылда тек эки ай тул къалды,
Бу учунджи «омюрдешн» Эмирнинъ.
Кене буюк дююн ясап, къыз алды,
Къадын денъиштирип, ата омюрин.

Эр бир тойда тана, къойлар союлды,
Чагъырылды сайлап барлы къонакълар.
Столларгъа «къуш сютю» де къойылды,
Юзлеп-юзлеп кельди юкпен ортакълар.

Бу учъ келин секиз бинъге янашты,
Яп-яш къызлар бедавагъа отурмай.
Эр бир тою «шабашларнен ярашты»,
Дейлер — деделерден къалгъан адет шай.

— Пара кесеми бу адам, — дерсинъыз,
Эльбет, Эмир «зenginлерден» биревн.
Эгер онынъ азбарына кирсенъыз,
Янъы «Волга», отуз бинълик озъ эвн.

Зенааты — автобусның шофёры,
Бабасы да бир тукянда эт сата,
Қылай нара тапмакыта, қалмай керн,
«Четтен қыакыма» эр кунь турмадан арта.

Эки йылда — эки қыры — эки қызы
Догъурдылар, булар Эмириниң туюю.
Фаджналы кечирильди эки кузь,
Эндирилди пенджерениң пердеси.

Азмы бундай янып турған оджакыны
Сендюрелер таш юреклер машалап?
Қимлер бере алчакъларғыа бу акъны,
Саф виджданлы келннлерни ашалап.

Андан, мындан тюртип чыкыа тегенек,
Тамыр ата, пек зарарлы небатат.
Гуль багычада бу кишилер не керек?
Ал балтаны, тамырындан кес де ат!

ШЕВКЕТ

Ана-баба эвинде эркеленип бесленди,
Та яшыкыттан Шевкетте акс аллар эсленди.
Бешниджиде кечпрди эки окъув сенеси,
Дерске сыкы-сыкы кельмедн, эшитмедн чанъ сесни.
«Епъини» эльде этпильди пек балабан кучълернен,
Алтыниджыгыа атлады тарта-соза «учълернен»...
Он экиде татынды гизли тютюн тартмагыа,
Осалгыгы башиланды куньден-куньге артмагыа.
Яшнен олсун, қыарт олсун муаммелеси қыаба.
Намлы оджаларгыа да Шевкет илле мин тапа.
Педсогетлер топланды, бакъты онынъ ишини,
Бирден урып йыкымады яш джанлы бу кишини.
Догъру ёлгыа чекмеге тырыштылар баланы,
Бу акыкыат гизленмей, лафнынъ ёкытыр яланы.
Ана-баба, оджанынъ... динълемедн сёзюни,
Башсызларынынъ сафына теслим этти озюни.
Мектебинн быракъты он алтыгыа киргенде,
Ракъы ичип сокъакыта сарушланып юргенде.
Он докъузда лагерьден қыайтып кельди дурулмай,
Буюн аркетинде депъншиклик дуоылмай.
Кене де шу ипатлыкъ, кене де шу қыабалыкъ,
Яры геджеде қыайта, ашап кетсе сабалыкъ.
Не де олса шофёрлыкъ курсуны о битирди,
Баба итибарынен автобазагыа кирди.
Алған айлыгыни ичти, эвге этмедн файда,
Анасына бермедн учъ кумюш де учъ айда.
Ичип кельсе: қылына, урып қыра эшыяны,

Аппени азаплай баштакынынъ нсыяны.

Бир кунъ тюшкен «кыакъманы» кабинасында ичкен,
Беджерамай рулюни кыатнав ёлуна тюшкен.
Козьлерини кыан баскыан, бир кыартчыкыны о кыакъкыан,
Машинасын, тап сонъу, юксек исаргъа ургъан.
Ракъынынъ файдасы бу, алты сене кене де,
Кыалгъанлары лагерде, эки айы тюрьмеде.
Муддетини толдурып кене кыайтты эвине,
Дурулгъандыр, бельки, деп апа-баба севине.
Ангълашылды, корюнди денъишюв ёкъ Шевкетте,
Даа насыл муджизе косътереджек небетте?
Онъа тесир этмедн: тюрьме, лагер, не огют,
«Алкоголик» адыны чокътан алды бу «йнгит».
Ондан нефрет этелер: сой, акъраба, тувгъан яш,
Тек эвине дегиль де, джемааткыа мусаллат.
Бир кунъ кеткен сабадан, гедже эвге кыайтмагъан,
Кыайда, кимге баргъанынъ анасына айтмагъан.
Бильмем, кыайда ичкенлер, кыавгъа чыккыан, бу
«пишкен».

Бирисини пычакълап кене тюрьмеге тюшкен.
Секиз сене «кыазангъан» судда иши бакъылып,
Белин котерген пек аз ерге кыатты йыкылып.
Битти бу ерде лева, энди кыапала перде,
Онынъ терджимен алын токътатамыз бу ерде.
Бутюн джинаетлериниъ себеплери ракъыда,
Ахлякъ бозукълыгына эсас иште бу гыда.
Бу эскилик мирасы, джемнетимизде кир,
Кыардаш! Буннен курешке сен данма азыр тур!
Эркес иссе кыошмалы джемнетте бу ишке,
Укюметниниъ кыарары кучлю силя куреште.

Яш достларыма

ТОРУНЛАРЫМА

Торуларым! Огюмизде юрмек ичюн эки ёл бар:
Бириси кенъ, тюм-тюз, парлакъ, бири кыырлы, энъишлы-
тар.

Бахт тапар кениш, парлакъ тюм-тюз ёлгъа тюшкен
киши,
Файда олур джемнетке саф юрекнен якъкан иши.
Мектеп, китап, фен, техника — кениш ёлнынъ
башлангычы,
Такъдирленир чокъ бильгинен сиялангъанларнынъ
кучю.

Васнетим: Торуларым парлакъ ёлгъа адым атсын,
Кокке учып, андан ерге, мен мындам, деп давуш
кыатсын!
Яшлыкъ чагъы пек кыйметли эм пек индже тельдай
бир шей,
Инсан оны бильмей кыала, чюнки яшлыкъ слъдай бир
шей.

Омюрнинъ бар бир девирин севги дейлер, о да керек.
Инсан-инсан олмакъ керек, дегиль дагъда оськен терек.
Мен истейим, акъран олсун огълан кыызгъа эр бир
якътан,
Бойдан-посттан, эм бильгиден, эм де яштан, эль-аякътан.
Инсан озюн аятына зээр, кыоша, бильмей кыалып,
Пешман эте омюр бою, козь яш тёке ойгъа далып.

Шай олгъанда къронтанн макътасынлар, халкъ
бегенсин,
«Йигит кызгъа, кыз йигитке эр бир якътан ляйыкъ»,
десин.
Мен истейин, торушларым урьмет этсин яшны, кърарым,
Адымласын парлакъ ёлда огте джёнсп, бакъып арткъа.

АНА ТИЛИМ

Ана тилим догъмуш анам-бабамдай,
Меним ичюн бу тиль саарь-сабамдай.

«Ана» дедим мен бу тильде биринджи,
Къыймети ёкъ, о не алтын, не пиджи.

Тильнен осе догъгъан баланынъ анъы,
Сев тилинъни, севген кибн ананъны.

Беллеменъиз, ана тилимиз факъыр,
Къайсы адам ана тилин быракъыр?

Мен бу тильде ярышлаштым джыйында,
«Къаппакъ» къаптым яш кызларнынъ сыйында.

Саатлернен чынълап турдым къангъандже,
Козъ юммадым кызышкъан сонъ, танъгъадже.

Джемнетте снъди чалбаш кедайым,
Озь тилимин кърчалайым эр данм.

Рус тилине джандан садыкъым кендим,
Озь тилимдай бу тилин де огрендим.

ЭКИ ДЕВИР БАЛАЛАРЫ

Азбар кѡапусы огюнде, отургъычта,
Икяесини башлагъан ихтиярчыкъ.
Пек аджайип бугунъ саба апа тышта,
Бу кѡартчыкыны динълемекте яш огъланчыкъ.

Ел устюнде мен де бардым янларына,
Селямлаштым, ер бердилер отурмагъа.
Урьмет этем земапенинъ кѡартларына,
Пек билгенлер ярашыкълы юрт кѡурмагъа.

— Торунынымъ?— деп сорадым бу кѡартчыкътан,
Янындаки огълан баланы косътерип.
Мыйыкъ сыйпап кѡарт шай деди, явашчыкътан,
Мен сорагъан суалиме джеап берип:

— Бу балачыкъ кучюк кѡзымынъ эвляды,
Анасынынъ атчапары, эм тонгычы,
Экинджиде окъуй шимди, Фазыл ады,
Даа кѡалгъан буюклерни — эвде учю.

Беден сагълыгъы истедим ихтияргъа,
Хатырлады кечмишини, топлап эсин.
Ляйыкъ кѡартчыкъ терен сайгъы итибаргъа
Торунына девам этти икяесин:

— Тасвирлейим мен балалыкъ аятымны:
Эски алчакъ эвмиэиниъ тѣпесп куль.
Опынъ «ятакъ ханесини», аятыны,—
Кѡаранлыкъ, тѡр, яшав ичюп ляйыкъ дегиль.

Эм таваны, диварлары куфлю, дымлы,
Эркес коре, эркес биле, дегиль бу сыр,
Джарты тѣшек, юргъанларымыз ямавлы,
Тобап ястыкъ, тозлу кийиз, тешик кѡасыр.

Бу эвчикте дѣрт кѡыз бала, мен догъгъаным,
Кѡарт эбанай нлыкъ ювгъан аркъамызны.
Кѡундагъында олип кѡалгъан догъмушларым
Ич бириси коралмагъан эки кузын.

Койде эким, хастаханае — ѳкѣтыр дерман —
Юкѣунчлы хасталыкълар: тиф, холера...
Фукъаренинъ баласына бермей аман,
Джеседини мезарлыккъа алып бара.

Софрамызда лезетли аш тапылмады,
Чавдар, арпа отъмегине разы эдик.
Ашагъангъа, эльбет, белли этнигъ дады,
Бизлер омач, лакъшагъа да шукюр дедик.

Яшавимыз агъыр эди эркестен де
Эски, йыртыкъ эди олгъан кийимлерим.
О да уджуз, индже, кѡаралы безлерден,
Тикильсе де, ортюк эди чыплакъ теним.

Эллеримде кьолчакъ ёктыр аяз кышта.
Къайдан алып кпеджексинъ потюк, калош,
Къырыкъ палын аягъымда, чыкъсам тышкъа,
Тазе гоньден чарыкъкъа да хатирим хош.

Язда чокан, абдырашыкъ, мырт оюны,
Сакъланджумакъ, я да чараз.
Базы енъем балаларыныъ бир союны,
Котек ашамагъан кунюм олды пек аз.

Анам, бабам — джанль — бутюн несилимиз,
Билгенлерин — бир «илъам»нен «къульвалла»сы,
Имза чекмек билъмей эдик асыл да биз,
Оджамыз да пек улемъ — кой молласы.

Мектебиниз бенъзей тувар ахырына,
Не полу бар, тек такъыр ер, ёкъ отургъыч.
Байлар дейлер: «Етер койнынъ факъырына».
Алчакъ къапусундан ичке кирмесин кучъ.

Бу мектепте, бу оджада «тасиль» алдым.
Чыкъмадыкъ биз ич бир якъкъа коюмизден.
Дигер факъыр балалардай джанль къалдым,
Узакълаштыкъ кокте йылдыз, айдан, куньден.

Бай бизнеси тепме ургъан къафасына
Ыргъат юрген бабамызны балалыкъта,
Чокъ яшамай дефин олунды афтасына,
Дженазеге ярдым этти кой халкъы да.

Шу заманда кечер-кечмес яным опну,
Байда «уйгъун» иш тапылды мен оксюзге.
Джилкъы бакътым, быракъкъан сонъ тешик тонну
Бааръ, язда тупар бакъып, кирдим кузъге.

Къайда айдасалар кеттим мен яш эсир,
Кутюк комьдим байнынъ балабан багъында.
Агъыр ишлер вуджудыма этти тесир,
Балалыкътан санджы сездим багъырымда.

Анамсы да «баш агърысы» кетти алып,
Селим байда ыргъатлыкъны девам эттим.
Аиледе ич кинсесиз озюм къалып,
Азатлыкъкъа — Октябрыге келип эттим.

Ишчи-койлю адымладыкъ бир сырада,
Ленин партиясы огде, биз пешинден.
Халкълар сербест аят башлагъан эрада
Мойса тюшти эсирлерининъ энъсесинден.

Иште, шимди алгъмыштан артыкъ сене
Омур сюрем улу Совет девлетинде,
Иссе къоштым снышлерде, эльбет, мен де,
Халкълар киби элимде кучъ бар экенде.

— Ифтихарым сизлерсиниз, — деди къартчыкъ
Янындаки субетлешкен огълагъчыкъкъа.
Ихтиярынъ чырайчыгъы бираз къачыкъ. —
Не япмалы? Къартлыкъ, сесим тыныкъ чыкъа.

Ана бабалары киби, сабийлериниң
Партия ве Девлет чеке къайгысыны.
Эбанайлар япъы догъгъан къыз-огъланны
Талап эте арттырмагъа сайысыны.

Совет балалары ичюн айры эким
Керек олса, тез аджеле ярдым келе.
Хастахане къапулары ачыкъ эр кунъ,
Эр бир дертке озъ вакътында чаре коре.

Он бинълернен бала яслилери, я да
Бала багъчалары койде, шеэрлерде.
Донатылгъан бол авалы мейданларда
Бала сеси тынмай, шепълик эр бир ерде.

Телевизор эм радио айры залда,
Япъы рояль, оюн, йырлар, эгленджелер.
Мейдан, азбар. Ешилликлер — язда талда,
Мис къокъугъан чечек, гуллер, я ниджелер?

Балаларныгъ келип етсе мектеп чагъы,
Адымлайлар кешини ёлдан илериге.
Къучакъ кере терен бильги фен оджагъы,
Урьмет беслей окъув севген талеге.

Бутюн керек шарантлар догъурыла
Совет баласына бильги алмакъ ичюн.
Окъумагъа юзлер, бинълер юрт къурула,
Окъуп-осип мурадына ирмек ичюн.

Палаткалар ешилъ дагълар этегинде,
Балачыкълар лагерьлерде раатлана.
Пионерлер озълерининиң «Артек»инде
Сувгъа дала, къумда ятып, кунъде яна.

Партиягъа, эм Девлетке, эм халкъына
Садыкъ осе, ташып Ленин гъаесини.
Совет адамлары ете дер вакътына,
Эшиттирип къыталаргъа озъ сесини.

Балалыгъымызны бизлер къыяс этсек,
Бугунъ Совет яшларынынъ омюринен.
Эки девирни айыргъан исар юксек,
Зерре къадар ошамайлар бир-бирине.

ТАЙЧЫКЪ

Теджрибели арабаджы
Бабам чокътан колхозда,
Қыямчы-тельбес онынъ арджы
Эм чамурда, тоз ёлда.

Мен бабама ярдым этем
Дерслеримден бош олсам,
Эм туварам, эм де екем,
Разым бабам хош олса.

Ана олды яш биечик,
Баласыны эмизе.
Акъ манълайлы, къара тайчыкъ
Энди секирип кезе.

Алдым тайчыкъны шефликке,
Севип баладай бакъам.
Лек мемнюним: зевкъ, кейфке,
Боюнына чанъ такъам.

Мени коръсе, узакълардан
Чаныш келе къатыма,
Қуртулгъандай тузакълардан
Юрсеи тюше артыма.

Биз бирликте ойлап кездик,
Шекер берсем, къуwandы.
Арамызда достлукъ сездик,
Мени якъыны санды.

Акъманълайнен сонъки керс
Сагълыкълашып лаф этем.
Джаны дуя, козю коре,
Чюнки койден кетеджем.

Қалды тайчыкъ саллап башып,
Мени ёлгъа озгърды.
Корип къалдым козюн яшыи,
Юрегимни гъам сарды.

БУ ҚҖАБАЛЫҚЪ ДЕГИЛЬМИ?

Вакыт не кеч, не эрте.
Куньдюз, саат он эки.
Огюмде бир бала кете,
Элпиде акъ отьмеги.

Не коше не не тилим,
Башланмагъан бир отьмек.
Корем сокъур дегилим,
Арзум-пешинден етмек.

Ашыкъ ойнагъанларнынъ
Яшларында токъталып,
Пек агъыртты джанларын
Балаларгъа окъталып.

Отьмегини о, чёплюк
Яцигининъ устюне
Къойды, корьдим, бу корюк
Даа нелер тюшюис?

Чантасын да ташлады
Балаларны алдатып,
Ашыкъ ойнап башлады,
Дёртлеп тёнеге атып.

— Огълум,— дедим,— бу хата,
Мубарекни андан ал,
Иште, санъа газета,
Темиз ерге алып сал!

Бир бакъты о козюме,
Сонъ бир даа къарады.
Мен зан эттим, сёзюме,
Джыллы джевап арады.

Деди:— Токътап, баш кутьме,
Юребер озъ ёлунъа.
Деф ол! Манъа огретме!
Бар, огют бер огълунъа.

Шаштым, огърадым неге?
Кете адим кедерсиз.
Бундай талебелерге,
Талебелер, не дерсиз?

АЙЫП ОЛСУН БУ БАЛАГЪА!

Софамызнынъ сачагъына
Юва япкъан бир къарылгъач.
Афта бою уча-къона.
Анълашыла, юрткъа мухтадж.

Бу юванынъ устю ачыкъ,
«Диварлары» кемер-кемер.
Уста экен къарылгъаччыкъ,
Бакъ, чёкючи педай чебер.

Бираз вакъыт кечер-кечмез
Къарылгъачнынъ ювасында
Пейда олды чивильди сес,
Аджеп, не бар экен мында?

Мегер, къарылгъач къозлагъан,
Ювасында кулюк яткъан.
Энди ана олып къалгъан,
Зор кунълерин баштан аткъан.

Къомшумызда Осман деген
Баштакъ баланынъ биревин
Къушнынъ ювачыгъын корьген,
Къашынгъан онынъ эллери.

Айванчыктынъ къасыны
Темелинден тар-мар эткен.
Балалары эм анасы
Бильмем къайда учып кеткен?

Юва бозгъан ич де онъмаз,
Озю къалыр шу белягъа.
Къарылгъачны севмеген аз,
Айып олсун шу балагъа!

ШЕФЛИККЕ АЛЫНГЪАН БИТАЙ

Башына бем-бесяз, кър киби чал тюшкен,
Герданы саллангъан, манълайы бурюшкен.
Къомшумыз-къартанай бир козьлю одада
Кетншат косьтере, омюрлик ерлешкен.

Эллерн къалтырай, козьлерн зайыфча,
Кимсесиз — бир озю, не эвляд, не къоджа.
Не догъмуш, не де сой, теваба, акъраба,
Озь ншин беджере эвинде олдукъча.

Етмишке етишкен, кечмиши меракълы,
Кевдеси узунджа, арыкъча джакълы.
Коксюнде ордени, медаллер такъылгъан
Ким экен, аджеба, бу «къыскъаякълы»?

— Къайтмады акъайым Германия дженкинден,
Бир озюм эвлядсыз, тул къалдым о кунъден.
Такъдирим шай экен, мен бунъа не дейджем?
Сымасы джанлана козюмнинъ огюнде.

МедВУЗ-ны битирдик бир окъуп экимиз,
Бир ерде чалыштыкъ нидже яз, нидже кузь.
Экимлик меслегин къануны шойледир —
Хастанынъ алычюн болюнди юкъумыз.

Башлады фашистлер апансыз уджюмге,
Сырыны бильдирмей мелъулар пч кимге.
Джебаде къан акъкъан дешетли кунълерде,
Ихтиядж пек буюк эмишире, экимге.

Гонъюллар джебедим мен керек къысымгъа,
Шинелим тешедим вагонда астыма.
Джебаге якъынмыз, госпиталь зонасы
Ичинде докторым, приштим антыма.

Кечтик биз джебэнинъ къасыргъа ёлундан,
Юзлернен яралы кечтилер къолумдан.
Озюмнинъ кимлик борджумны эдалап,
Къуртардым чокъусын афатлы олюмден.

Козюмнинъ огюнде джанлана о кунълер,
Госпиталь ичинде яралы, экимлер.
Пычакъкъа, макъаскъа, пычкыгъа даянмай
Юзлернен чекишип джан берген о кимлер?

О сепинъ я агъапъ, я бабанъ, кърдашынъ,
Козюнъден тёкюльген дерьядай козь яшынъ.
О сепинъ тенншъден кесильген бир муче,
Юрегинъ, бавурынъ, эм опыкенъ, эм къашынъ.

Бу Ватан Дженкинде япылгъан енъиште,
Меним де иссем бар фашистнен куреште.
Коксюме такъылгъан учъ медалъ, бир орден
Девлеттен мукафат мукъаддес бу иште.

Сагъ къалгъан тувгъаны, союна къавушты,
Юртуңда тынч-сербест аяткъа алышты.
Силяны быракъып, йыкългъап илгъи
Янъудан къурмакъчюн малагъа япышты.

Он сене эвельси, иште, мен шай эдим,
Эмегим аджымай борджумны одедим.
Мевсимлер, сенелер кельдилер, кечтилер,
Къартлыкъта омюриниң дадыны бегендим,—

Деди де къартанай, козь яшы тѣкюльди:
Кечмишин ангъды да, дертлерн сѣкюльди.
Эм татлы, эм аджджы кечильген омюрге
Сенелер кечтикче, белн де букюльди.

Пионер къызчыкълар, Ленине, Света,
Пенсионер битайнен сыкты багъ тута.
Гонъюлли оларакъ шефликке алдылар,
Эки кыыз, къартана санки бир къоранта.

Шефчилер чамашыр, пол юва керексе,
Бириси окъалай, дигери сув тѣксе.
Ашамакъ, ичмекки вакътында япалар,
Керексе, къартийчюн тюкянгъа чапалар.

Пенсия парасы озюне стерлик,
Хатри хош, о дегиль парагъа ич мухтадж.
Не керек олса да, аджымай озюнден,
Бу къызлар олдылар дердине бир илядж.

БАБАСЫНЫҢ ИЗИНДЕН

Эки тезья цех ичнине
Ерлешкен ян-янаша,
Эеджанланып ток кучюнден
«Йыр» кочюрсе, яраша.

Парылдайлар экеви де,
Лекеси ёкъ, тозу ёкъ.
Озю олып демир кеде
Эзгиси бар, сѣзю ёкъ.

Бирин баба, дигерини
Огълу эте идаре.
Техниканын сонъ сырыны
Билип, олар иш коре.

Бу заводда токарь Вели
Он секиз йыл чалыша.
Онынъ уста, чебер эли
Ишке пек тез алыша.

Учкъун сачыла эр якъкъа
Тезьясыны кочюрсе.
Иште ич тутулмаз лафкъа
Чертѣжларнен иш корьсе.

Нидже тонша челик кечти
Оныиъ берчи къолундан.
Орыекледи, пичти, кести,
Алет ясады ондан.

Кейфнетли якъан ниш,
Махсулы да браксыз.
Пек сабырлы, юваш киши,
Элем этмез ич акъсыз.

Планыны эда эте
Эр квартал, эр сене.
Ярышларда огде кете,
Шимди илери кене.

Азмы «чыракъ» етиштирди
Он секиз йыл бу цехте.
Эмек вахтасында турды
Мевсимлериси керекте.

О цехкомнынъ ёлбашчысы
Эм де аза завкомда.
Месуль ишке ете кучю
Керек адам о мында.

Медаллери кокрегинде
Эм де Ленин ордени.
Тезьясыны кочюргенде
Титрей инсаннынъ тени.

Орта тасилнин алып,
Февзи — Велининъ огълу,
Бабасына шегирд олып,
Цехке айланды ёлу.

Бир йыл шегирдлигин этип.
Аскерликке алынды.
Эки йыл да хызмет этип,
Аля нишанлар алды.

Тербилеи бу аскерин
Макътадылар штабда.
Сефрлерде тёкип терин
Адымлады ог сафта.

Эда этти о борджуны,
Къайтты цехине кене.
Ишинде ич ёкътыр минн,
План тола эр сене.

Ярышлаша баба, бала,
Бутюн коллективдайын.
Бир де бири огде ола,
Макъталалар ай сайын.

Эки тезья цех ичинде
Бирлешкен ян-янаша,
Ёеджанланып ток кучюнден
«Йыр» кочюрсе, яраша.

«БИР ЛОҚЪМАЧЫҚЪ» ДЕГЕН КИМЛЕР?

Кечприльген къара кунълер
Унутылмай, къалды эсте.
«Бир лоқъмачыкъ» деген кимлер?
Джан бергенде сонъ нефесте.

Олар Совет гражданы,
Къарт, яш огълан, дживан къызлар.
Вуджудында биткен къаны,
Ачлыкъ чеккен меджалсызлар.

Шишнк кевде, шишнк юзлю
Азмы джесет Ленинград
Мезарлыкъларылда ята,—
Дженкте бойле эди аят.

Хатырлатам яш несильге,
Ачлыкъ олюми дешетли.
Къыйметлидир отъмек ильде —
Номай ашыкъ берекетли.

Лякин базы бир кишилер
Къадирийи билъмей кене.
Зиян эте, пек куръсийлер,
Санки ашыкъ коктен эне.

Бир лоқъмагъа нидже эмек
Сарф этиле, меракъланмай,
Асыл ачлыкъ — бу не демек,
Кечкен къара кунню агъмай.

Къаткъан отъмек кесеклери
Чёплукъ ящигинде ята,
Бирн кучюк — бирн при,
Базы серсем ёлгъа ата.

Кечприльген къара кунълер
Унутылмай, къалды эсте.
Отъмек-отъмек, деген кимлер?
Джан бергенде сонъ нефесте.

Я Н Г Ъ Ы Н

— Янгъын, янгъын, янгъын,— деди
Саба чыкъкан аджджы бир сес.
Бу сес манъа кийик кельди,
Аламадым мен бол нефес.

Халкъ ювур, мен де юрем
Пешлеринден янгъын якъкъа.
Тютюн, алев, айдын корем,
Кенишлеше эр бир дакъкъа.

Вакънагъа якъынлаштым,
Билем, эльбет, мен бу ерин.
Агъыр ишлерине шаштым
Янгъын сѣндюрджилериниң.

Бакъам, къапуларны къыра,
Одаларгъа кире, чыкъа.
О, олюмге къаршы тура,
Алев нчинде тынчыкъа.

Пек аз вакъыт ичте къалып,
Янып тургъан эвге далып,
Къундакъ баласыны алып,
Чыкъты андан тез-тез бири.

Атеш саргъан урбаларын
Эли, юзю бираз пишкен,
Аты мушкюль бу баланы...
Кене яхшы эрте сечкен.

Янгъын сѣндюрджиниң де
Устю-башы тютемекте.
Яныкъ олмакъ мумкюн тенде,
Телюкели бу эмекте.

Янгъын сѣндю, харапланды
Янгы биананың чокъ къаты.
Эвде эшьялары янды,
Елли янгъын пек афатлы.

Саба эрте алевленген
Бу янгъынның себебинен,
Эльбет, энди сѣнип кеткен,
Меракъландым, шубесиз мен.

Огъланчыкъның яш анасы
Машинанен ювып кирип
Къуругъан сонъ утюлген
Ашханеде чамашырын.

Сонъ беллеген утю сѣнюк,
Сѣз ъкъ, ойлс де олмалы.
Чамашыры тамам бир юк,
Стол устюнде обалы.

Ичке кирди, сѣз къатмады
Юкълап яткъан эвлядына.
Соскенир, деп уянтмады,
Адети шай бу къадыны.

Сютке барып келем, деди,
Тюкянымыз дегиль эрек.
Тез къайтырым деп белледи,
Сют де бугунь мытлакь керек.

Сѣндюрильметси уютден
Чамашырлар башта янды.
Алевленди стол тибден
Янгъын ичериге далды.

Иште, янгъынның тарихы,
Мына — неден келип чыкъа.
Бойле «гъазаларының» чокъу,
Нидже нисанлары... якъа.

Эвде электрик, газны
Якъмакъ ичюн шартларыны
Бильмек керек, къышы-язы
Тенбилеңиз балаларны.

Поэмалар

ЧЕЛЛЕР ТАНЪЫ

I

Асыл догъма Таракъташлы,
Баба-дедеси джанль.
Саики Октябрынен яшлы
Абдураман Смаил*.

Зорнен кечинди къоранта,
Дигер койлюлердайын:
Сыджакъ язда къар-боранда,
Аяз, къыш кельген сайын.

Берекетли топракъ байда,
Кениш багъчасы, багъы.
Тизден пиченли тогъай да
Кяр кетире къыр-дагъы.

Чакъыл-ташлы бир болючик
Фукъаренин топрагъы
Эни, бою лек кучючик —
Чыдай Таракъташ халкъы.

Помещикте, байда ыргъат
Койлюлерини чокъусы.

* Қызахстанда нам къазангъан агроном.

Не араба, не арыкъ ат,
Къой, сыгырыныъ ёкъ тую.

Аркъасын дагъдан агъач
Ташып, собасын якъты.
Я не япсын? Къоранта ач,
Бойле факъырыныъ бахты.

Уну олса, туз тапмады,
Тузу олса, уну ёкъ.
Тоя-тоя аш къапмады,
Чекишмеген куню ёкъ.

Дигерлердай Абдураман
Тамам яшлыкъ чагъында,
Къазма курегини алгъан
Элине. Бай багъында,

Багъчасында терек пытап,
Тюбюн къазды, суварды.
Сорамайып эсап-китап,
Байныъ бергенин алды.

Чаресизлер дагъдан джевиъ,
Фындыкъ, ювез топлады.
Берекетли кельгенде куъз
Ондан чокъ файда алды.

Асырларнеп бойле кечти
Койлюлериниъ аяты.

Бай факъырыныъ къанын ичти,
Чюнки фурсаты къатты.

Ишчи, койлю никъилябы
Таракъташкъа да кирди.
Эркесиниъ къапусын ачты,
Ильге акъ-укъукъ берди.

Абдураман къаршылады
Октябрьни севинип.
Большевикке садыкъ къалды,
Оныъ ёлундан кетип.

Дюньки помещикъ юртуида
Улу совхоз къурулды.
Бу къырджыман энди мында
Кене багъчеван олды.

Адждамады эмегини,
Девлет ичюн сарф этти,
Бош кетмедиле бир куню,
Егъишлерни пекитти.

Абдураманынъ балалыкъ
Эм де осьмюр девире
Олгъандже та акъылбалыкъ
Койде кечти омюри.

Яз куньлери чокъ ялдады
Къара денъизге энип.

Судакъ ялысында къалды
Кеч оягъандже эгленип.

Къум устюнде куньге пишти,
Раатланды, юкълады.
Кене къайтып, сувгъа тюшти,
Далгъаны къучакълады.

Эм пек севди бабасыдай
Багъ-багъчаны, терекни.
Эм чапалай, эм де отай,
Къавний тутып курекни.

Бир ярдымсыз энди кенди
Бильди макъаснынъ сырын.
Пытамагъа да огренди,
Иырлап никънялаб йырын.

Сельхоз техинкумгъа кирди,
ШҚМ-ни битирип.
Авесликкен окъуп юрди,
Интернатта отурып.

Қъолундаки дипломынен
Агрономлыкъны япты.
Кокрегине такъкъан «Қим»нен
Бахтын топракъта тапты.

Иши уйгъун юрни кетти
Топракъ ёлыннъ ызында.

Бильгиснип девам этти
Девлет сельхоз ВУЗында.

Гъалебешинъ арфессинде
Бипъ докъуз юз кыркъ дёртте.
Совет халкъы гъам ичинде,
Кучьюклер чокъ девлетте.

Шанлы кызыл аскеримиз
Гъарбгъа арттыра уджюм.
Дженкте энди биз устюнмиз,
Ватан тасдыкълай кучюн.

II

Аягъында этиклери,
Енгиль быджакъ устюнде.
Акъа ерге манълай тери,
Бети къараргъан куньде.

Орта бойлу, эсмеридже,
Я ким асыл бу киши?
Корюниште арыкъ муче,
Хызмети не, не иши?

Бу, Судакълы Абдураман
Не япмалы? Шай бахты.
Такъдир оны Қызахстан
Гурьевине быракъты.

Вуз битирген агрономгъа
Бу ер мухтадж эльбет де.
Кадр керек — кой-районгъа
Пек чокъ яшлар кетмекте.

Башта район, сонъ областкъа
Тайинленди бу огълан.
Эр районда мунт башкъа,
Башкъа олса, не олгъан?

Бу областнынъ топрагъы чокъ
Каспий бою узангъан,
Ишленмеген — файдасы ёкъ,
Такъыр, кунеште янгъан.

Табнаты эм икълимни
Бу ерини пек джилъвели.
Чокъкъа бармай дымлы ерини
Къурута Каспий ели.

Пек чокъ ерде туз да къуса,
Ерден чыкъмай сачкъанынъ,
Чыкъса биле — омрю къыска,
Къабрай чечек ачкъаны.

Иште, бойле бир мунгте
Берильди озъ ишине,
Дигерлердай бу йигит де
Базанынъ озъ кучюпе.

Область ёлбашчыларынынъ
Косьтеришлери иле,
Абдураман макъсадыны
Озю беджерир илле.

Ерли халкънен къардашлашты,
Достлукънынъ чокъ имкяны.
Эмек иле яшав анты,
Гурьев олды мекияны.

Керек олса, джаяв юрди,
Керек олса, атланды,
Мотоциклетине минди,
Кучлюклерге къатланды.

Эр районнынъ айры-айры
Имкяналарын тешкерди.
Тюзлюк ери, къыр-байыры —
Бары эсапкъа кирди.

Анги ерге не сачмалы?
Одсун номай берскет.
Теминленсин колхоз малы,
Ильге керек бу эльбет.

Насыл тедбир къуланмалы?
Тузлу, къумлу, эм сувсуз...
Топракълардан кяр алмалы?
Кейфиетли, хусурсыз.

Гурьев якъта, бу диярда
Пек кучь экии осьтюремек.
Сийрек ола ягъмур мында,
Гъафлет къалсанъ— бош эмек.

Багъ, багъчаны къолай дегиль
Бу икълимде асрамакъ.
Эвде ачкъан дегиль бир гуль
Къопар, къокъла, ал да такъ!

— Янъы агротехниканынъ
Ярдымынен берабер,
Колхоз, совхоз халкъынынъ анъы
Бунъа къошулса эгер,

Эм топракънен, эм икълимнен
Умумий тиль тапармыз.
Этем десек, бир укюмнен
Муджизелер япармыз.

Урал озени боюнда
Тешкиль этип совхозлар...
Бостан асрап, бир союнда
Осьтюпримиз къарпызлар...

Эндеклерден сув акъызып,
Ер тузуны ювармыз.
Бош топркънынъ кейфин бозып,
Къургъакълыкъны джоярмыз.

Бу пек уйгъун алымызгъа
Зая кетмез кучюмиз.
Керек емии малымызгъа
Азырлармыз озюмиз.—

Деп, биринджи теджрибеге
Бинъ докъуз юз къыркъ беште
Нидже къыртышлар сёкюлип,
Чавдар сачылды ерге.

Нетиджеде секиз центнер
Эр бир гектары берди.
Асырларнен бош яткъан ер
Халкъкъа къучагъын керди.

Отуз центнер норма шимди
Энъ аздап, бир гектардан.
Сабанджылыкъ, зльбет, енъди —
Богъдай да бар, чавдар да...

III

Мына совхоз «Биринджилик»
Онынъ себзе сергиси.
Берекетни алгъан номай,
Мында чешит тюрлюси:

Пек балабан къапустапар
Шашылгъандай данеси,
Асрагъанлар да усталар —
Он кило эр бириси.

Дигер болюкинъ биринде
Алмаынъ энъ яхшысы —
«Қъандиль» дейлер, алып эльге,
Мына эмек бахшышы.

Бир болюкте пек бегендим
Ири татлы кърпузны.
Ашап бакътым оны кендим —
Салкъын, анъдыра бузну.

Айванджылыкъ болюгинде:
Къоюн, тувар, джылкыны...
Джыныслары козь огюнде:
Семиз, темиз, ёкъ минн.

Чешит тюрлю ем айвангъа:
Пичен, чавдар, люцерна...
Мысырбогъдай ашамагъа
Асрай керегин зона.

Янгы-янгы машиналар
Механизаторларгъа:
Тракторлар, эм сабанлар...
Айда, эниш-къырларда...

Бир машина догърап чала
Мысырбогъдай — силоскъа.
Чыбыргъаныны тырнап ала,
Емни азырлай къышкъа...

Тарлаларда дигер бири
Супый ягъмур ягъдыра.
«Муджизелн» онынъ сыры,
Ерни сунгъа къандыра.

Кельмедилер озълюгинден
Койдеки бу енъишлер,
Отуз беш йыл та огюнде
Башланылды бу ишлер.

Бу енъишлер койлюлериниъ
Саф-гъайретли эмеги,
Бу енъишлер къадын, эриниъ
Юзюнден акъкъан тери.

Теджрибелн бригадирлер,
Агрономлар, ренслер,
Иш беджерген директорлар
Эльде эткен енъишлер.

Бу енъиште отуз беш йыл
Эмегини сарф эткен,
Эр саада янгы усул,
Техниканы пекиткен

Абдураман Смаиллинъ
Иссесин къайд этейик.
Гурьевдеки плъки йылны
Анъып, огге кетейик.

Адымларын керип алды,
Район-райондап юрп.
Афталарнен анда к'алды
Совхоз-колхозг'а кирп.

Урьметледн, эм севдилер
Койлюлер бу кишини.
«Тёрюмизге чык!» дедилер.
Беджерген сонъ ншини.

Эр бир гектар пичен, чавдар,
Люцерна эм бостанда
Бу адамнынъ иссеси бар
Эм де багъчаджылык'та.

Кучюк, буюк — эр тедбирге
Елбашчылык' о япкъан.
Койдеки активнен бирге
Ишнинъ чаресин тапкъан.

Омур бою онда бир тюз —
Табнаты, муляйим.
Теджрибелн мутехассыс,
Саде нисан эр данн.

Сенелернен абдырамай
Яш кадрлар осьтюрдн.
Смаилов Абдураман
Турмай озю де осьтю.

Семнарлар отькергенде
Курсларда о эр вакъыт,
Лекциялар окъуп кенди,
Сезди озюнде бахыт.

Бинъ док'уз юз элли дёртте
Тайинленди о башта
«Топракъ эм де урлук'чылык'
Болюг'ине областта.

Къазахстан улькесинде
Нам къазанг'ан агроном
Унпанны иш джебэсинде
Алг'анына пек мемнун.

«Урьмет бельгисн» ордени.
Яраштыра коксюни,
Командирн кой ишнининъ,
Койнен багълы эр куню.

Сенелернен девам эте
«Ильмий тедк'анк'ат» ишин,
Китапларына кирсете
Гурьев область къыртышын.

Эм джемаат ишлеринде
Актив иштирак эте.
Вазифесин озь ерине,
Озь вакътында кетире.

Агрономгъа енъинде
Къавий аркъа партия,
Кучюк, буюк — эр ишинде
Онынъ ярдымын дуя.

Энди алтмыш яшны ашкъан
Джесюр Абдурамангъа —
Нистине садыкъ къалгъан
Бу аджайип адамгъа,

Истегимиз джап юректен:
Сагълыкъ, узун омюр, бахт...
Урметленсин саф эмекнен,
Аятында эр вакъыт.

Хош эзгинен къушлар отсин,
Ярашсын «Чёллер танъы».
Койни берекет безетсин,
Эм де ишкир инсанны.

РЕСИМЛЕР ВАСТАСЫНЕН

Бинъ докъуз юз элли докъуз сенесинде,
Кузьнинъ ильки айы эди, пек эсимде.
Ава титис, тышта чокътан къаш къараргъан,
Ягъмур бюрке, кок юзюни булут саргъан.

Бирн кирди Кадагачнынъ вокзалына,
Елджулар чокъ бу вокзалнынъ тар залында.
Янъы ёлджу Москвагъа билет алды,
Тютюн якъып, зал ичинде бираз къалды.

Поездларнынъ бирн кете, келе бирн,
Не хош келе рельслерининъ гедже «йыры».
Бирин ёлу суткаларнен гъарптан шаркъкъа,
Дигерлери кунъбатыгъа эп ашыкъа.

Бу ёлджу да чыкъты вокзал перонына,
Келеяткъан поездны о беклей мында,
Арекет аз орталыкъта, тышта пек кеч,
Поезд келип къалды шаркътан, шай дер экеч.

Вагонларгъа таба бирден юрди эркес,
Ашыкъалар сокъулмагъа ичке тез-тез.
Чюнки тышта бюрккен ягъмур эп датсызлай,
Устю юфкъа ёлджуларны раатсызлай,

Он бирпиджи купе вагонына кирди,
Янғы ёлджу босагыда беклеп турды.
Онынъ билетини бакъты кондуктор кыыз,
Деди:— Яваш меним пешимден юрюнънз!

Иште, сизге бу алтынды купе сакин,
Ашагыда яш ёлджу кыыз юкълэй, лякин
Уянамасын! Сиз де тюбге ерлешинънз!
Огъурлы ёл, мына ёргъан-тёшегинънз.

Джан сыкысы олмаз сизге, эм де онъа,
О сиз киби кете экен Москвага.
Купе кыпусыны керди явашчыктан,
Козь корьгендай юкъарыда аз ышыктан.

Янғы ёлджу чемоданын ерлештирди,
Плещыны чыкъарды да чюйге плыди.
Кондуктор кыыз кетирген сонъ бир татлы чай,
Тез-тез чыкты о кыапудан акъкын алмай.

Азырланды, ёлджу ятты юкъламага,
Ара-сыра о айланды солъга-сагъга.
Юкълап яткъан кыызга бакъып, ойгъа далды,
Шу анъ кенди анлессин эске алды.

Сыкълетленди, тангъа якъын кыатты юкълап,
Тосат-тосат нефес ала пек хурулдап.
Тюште корьди «кыозучыгынъ» о бугунъ де,
Буйра сачлы Айшечини козь огюнде.

Энди тышта кунеш догъды, котерильди,
Купе пенджерелеринден ышыкъ кирди.
Яш ёлджу кыыз юкъусына тойды кыанып,
Чевресине козь ташлады сонъ уянып.

Ёлджу кыадын котерильди тёшегинден...
О пек разы бугунъ саба купешинден.
Джыйыштырды джайрап тургъан озь ерини,
Четтен бакъсанъ, бу кызынынъ ич ёктыр минн.

Бир инзамгъа чекмек ичюн озь-озюни,
Тиш пастасын... сабуныны, юзъбезини
Алып чыкты явашчыктан туалетке,
Беклеп турды бираз вакъыт о, певбетте.

Эль, бет ювып купесине кене кирди,
Бакъса, янғы ёлджу тургъан, шимди корьди.
Саба шериф айтып онъа селямлашты,
Эки ёлджу арасында лаф туташты.

— Сиз купеге киргенсинънз, мен дуймадым,
Кыатты юкълап кълалсам керек, уямадым.
Мени, бельки худжур алда корьгендирсиз,
Бесе-белли пек сакъынып юргендирсиз.

Огъур олсун, не тарафкъа ёл тутасыз?
Эльбет, халкъдай я кетесиз, я кыайтасыз.
Не де олса, бир купеде биз кетермиз,
Джан сыкълалмаз субетлешир, лаф этермиз.

Манъа «Ася» деп айталар балалыктан,
Адынъыз не Танышайыкъ биз якъындан.
Вакъыт кечер, мен айтырым, сиз айтырсыз.
Субетлешкен кибн, санки бабанен къыз.

— Манъа! «Саша» эмдже дейлер, Ася кызым!
Меркезгедже ёлумыз бир, эльбет, бизни.
Сизнен кыяс этсем, меним ёлум эрек,
«Минск»тен де даа узакъ кетмек керек.

Селим чыкъты, ювып къайтты юзюн, элин.
Купедекн бу яш къадын: кызым, келни?
О, Асянынъ кечмишнен меракъланды.
Сыфатына коре, оны оджа санды.

— Догъмушлардан Москвада киминъиз бар?
Ана-бабанъыз андамы, я гъайдалар?
Эльбет, чыкъларлар къларшылап алдынъызгъа,
Бу да буюк бир бахттыр эълд-кълызгъа.

— Саша эмдже! Беклемеге ёкълтыр кимсем,
Ана-баба, агъа-кълардаш... сайып кельсем.
Балалыктан оксюз кълалдым, бойле такълдр,
Сой, акълраба, узакъ догълмуш биле ёкълтыр.

Ватан дженкиннинъ илк кунълерниде бабам
Бизни сарып, сагълдыкълашты бир кунь саба.
О, джебёге кетти, бизлер кълалдыкъ тылда
Билъ докълуз юз кълркъ биринджи агълр йылда.

Бир кълч мектюп язды бабам кунълбатыдан,
Сыкълаштырып бири-бирининъ артындан.
Сонъ кесилъди мектеплери бир кереден,
Себебинн апъламадым, билълем, неден?

Токълтав бермей фашистлерининъ самолёты,
Бомба ташлай, якъла-йыкъла тюшкен оты.
Шезриниз телюкеде кунълдюз-гедже.
Я ольгенлер, яралылар, билълем, нидже.

Бир кунь акълшам тизем, кызы, апам гъларип,
Вахшийлериинъ бомбасындан олды гълайып.
Энимизиннъ тёлесине фугас тюшкен,
Кълавий таштан диварыны биле эшкен.

Мен шу гедже кенъ Пугачёв сокълагълында
Маллемизден бираз узакъл, сырт якълында.
Кълалгълан эдим акълрабамыз Мерълемлерде,
Ойлап осьтикъ бир кълч йыллар биз бир ерде.

Кимдир билълем, мени балалар эвине
Теслим этти укюметининъ элине.
Чокълкъл бармай кочюрнълдик кунълдогълушкъл,
Асрет олдым ана-баба, сой-догълмушкъл.

Кълулач керди оксюзлерге Озьбекстан
Бала эви олды манъа мында мекян.
Ашап-ичип, кийинип биз, окълумагъл
Акъл кълзандыкъ нидже оксюз кълардаш-агъл.

Эр бир тербиседжи бизге ана эди,
Оксюзлерни озь эвляды сана эди.
Техникумны битирген сонъ, кирдим ВУЗ-гъа,
Пайтахтымыз ачты къулач оксюз къызгъа.

Эким олмакъ эди аптым, оладжагъым,
Тек сенден мен алий билъги аладжагъым.
Сонъ истегим колхоз, совхоз, койге кетмек,
Саф юрекнен девлетиме хызмет этмек.

Шимди Андижандаки дост къорантадан
Тамам бир ай къонакъ олып, къайтам андан.
Инсан озеклерни эри, эм къадыны,
Урьметлернен анъам оларнынъ адыны.

— Пек билесиз анагъызыны, ёкъ джипанда,
Я бабанъыз сагъмы экен, шимди къайда?
Араштыра, тапамайдыр, бельки, сизни,
Къарысыны, сой-акъраба, озь къызыны?

— Анълашыла, бабам дженкте олды эляк,
Азиз инсан эди, гъарип, юреги пак,
Джеседини комгендирлер кимсинъ къайда?
Мен де араштырдым, амма ёкътыр файда.

Топракъ астында къалгъан дей биревлерни,
Сагъдыр, бельки? Белли дегиль тургъан ери.
Дженк биткени энди тезден он беш сене
Сагъ къалгъанлар тапылырлар бир купъ кене.

Мен де юзлер, бинълер киби бир оксюзим,
Ана-баба тарафындан бахтсызым.
Бинъ тешеккур девлетиме... текрарлайым.
Ич унутмам аналыгъын мен эр данм.

— Джебелерде топракъ тюбуне комюлип
Айынгъанлар, афталарнен эссиз олып.
Агъыр яраланып къолсыз къалгъан азмы?
Джаны чыкъмай «олю»ады алгъан азмы?

Огде олюм телюкесин коре-коре,
Мен озюм де яраландым бир къач кере.
Топракъ астында чыкъаргъан тартып мени
Аскер достум, не япмалы? Дженк укюми.

Эслесенъиз юзюмдеки бу «иншашны»,
Аз акъмады меним беденимининъ къаны.
Бир къач кере госпиталлерде ягтым мен
Сонъки дефа айлар дегиль, мевсимлернен.

Дейджегим ки, умятнинъиз узюльмесин,
Эшитирсиз сиз де бабагъызынынъ сесин.
Тувгъан эвляд, тувгъан баба къавушырсыз,
Я о сизге, я сиз онъа авушырсыз.

— Чокъ яшанъыз! Агъызынъыз олсун балдан,
Пек анълагъан писаксынынъ ал-эвалдан.
Эр умятнинъ бир сынъыры олмакъ керек,
Сенелернен бош умятке къанмай юрек.

Актылымда Ватап дженки арфесинде,
Ава ачык купешли бир сыджакъ куньде.
Къорантанеп биз ресимге тюшкен эдик,
Бу кунь бизге бир хатире олур дедик.

Мерьемлерде мен олгъанда, эвнимизге
Бомба тюшкен фаджиялы бир геджеде.
Мен озюмнен алып юрген портфелимде
Сакълы къалды хатиреге бу ресим де.

Юрегимнинъ ярасына мельэм арап,
Эльге алып, о ресимге къарап-къарап,
Козъ яшларым акъып кете озъ-озюнден.
Эсленмейдир бу козьашлар козьлюгимден.

— Къорантамнен чыккъан ресим бар менде де,
Козъ бебегим киби сакъладым джебеде.
Янъы къоранта къурсам да, бурунгъысын
Унутмайым, къызчыгъымнынъ сима-тюсюн.

Сия сачлы, орта бойлу, эсмеридже,
Токъ янакълы, къалем къашлы, белн нидже
Эди, меним екаяне бир къызчыгъым да
Эркеленип оськен эди къучагъымда.

Эгер де сагъ къалгъан олса эвлядымыз,
Олур эди шимди сиздай бир дюльбер къыз.
Не чаре ки, олды гъайып олар тылда.
Бипъ докъуз юз къыркъ биринджи фена йылда.

Бу акъикъат къара хаберни анъладым
Дженк биткен сонъ Симферополли къомшумдан.
Бойле алда къорантасыз мен де къалдым,
Хаберим ёкъ кимлер барлар догъмушымдан.

Мен сиз киби къорантамнен чыкъарылгъан
Ресимлерни эп озюмнен алып юрем.
Керчек олар сенелернен ипранылгъан,
Онъа бакъсам, къорантамнынъ озюн корем.

Бу къыз далды портфелине, къарыштырды,
Бир къач тюрлю ресимлерни эльге алды.
Пенджеренинъ ярыгъына якъын турды,
Столчыкълнынъ узерине бирин салды.

— Иште, бакълнъыз, бу бизим аилемен
Дженктен эвель чыкъарылгъан ресиммиз.
Анам — Фера, бабам — Селим, Айше — меним,
Астыдаки бу язылар исимминиз.

Бу ресимни коръгенинен Селим шашты,
Вуджудына атеш тюшти, юрек ташты.
Зифт къаранлыкъ чекти бирден козьлерине,
Тиль тутулды, сёз къошмады сёзлерине.

Бираз къатып къалгъан экен, топлап эсин,
Къызы олгъанына къанды субетдешин.
Тез-тез акътарып быджагълн кисесини,
Алып чыкълты айни бундай бир ресимни.

— Ал! Тешкер де бакъынъыз сиз экинни де,
Бирн сизде сакълы къалгъан, бирн менде,
Ортада сеп, ананъ солда, онъда меним,
Сизлер джидднй отургъансыз, мен кульгеним.

Козълерниие иппамады Айше бакъып,
Кокюсинни тепрендирди юрек къалкъып.
Къан басымы къафесинне бирден урды,
Сейленалмай бираз вакъыт о да турды.

Меджалы ёкъ, токътаталмай козюн яшып,
Бабасынынъ къучагына къойды башып
Акыкъатны анълагъан сонъ баба-эвлят,
Къыз бабагъа, баба къызгъа дегиллер ят.

Бири-бирлеринни сарды эки муче,
Къучакълашып агълашалар къызнен баба.
Къанлары бир тувгъанларда джан чекнише,
Бахт кетирди догъмушларгъа бугунъ саба.

МУНДЕРИДЖЕ

Шиирлер

Бир сачакътынъ астында	5
Октябрыннъ снышлери	7
Алтмышны атладыкъ	9
Бу пек зепгнн бир ульке	10
Тыпчыкъ	12
Бирлешкен халкъ ич енгильмей!	13
Лянет агрессорларгъа!	16
«Сербест» дюньянынъ пекиллеринне	17
Меним де имзам бар	19
Почталъон	20
Екъ, къомшу, сен япъыласынь	22
Къуруджы	25
Донор	27
Корюшеджекмииз кене	28
Оджапче	31
Бостанджылар	34
Тюрлю ола исанлар	36

Фельетонлар

Я бу ошекчилер ким?	37
Локъатаджы	38
Сатылмасын чюрюк маллар	41
Бегенмедим	43
Тевсие	45
Опъке этме, моллакъам!	47
Кене де эвленди	49
Шевкет	51

Яш достларыма

Торуңларыма	53
Ана тилим	55
Эки девир балалары	56
Тапчыкь	62
Бу кьабалыкь дегильми?	64
Айып олсун бу балагьа!	66
Шефликке алынгань битай	68
Бабасыныиъ изниден	71
«Бир локьмачыкь» деген кимлер?	74
Янгьыи	76

Поэмалар

Чёллер тангы	79
Ресимлер вастасынен	83

На крымско-татарскоиъ языке

ГЪАФАР БУЛГЪАНАКЪЛЫ

ЗОРИ СТЕПЕЙ

Стихи и поэмы

Редактор А. Селямова Ресим О. Галинская Ресимлер
редактори В. Немировский Техникий редактор Е. Пота-
пова Корректор Л. Дерменджи

ИБ 1593

Басмаханеге берильди 19.01.81. Басмагьа рухсег этильди 24.03.81.
Р 15965 Форматы 60×90¹/₂. Басмахане кягыты № 1. Эдебий гар-
нитур. Юкьзари басма. Шартлы басма т. 3,23. Нешир т. 2,92. Тира-
жы 2000. Сизмариш № 496. Фияты 35 к.

Гъафур Гъулам адына эдебият ве санъат иеирияти. 700129.
Ташкент, Навоий сокъагы, 30.

Озбекстан ССР иеириятлар, полиграфия ве китап тиджарети иш-
лери боюнджа Девлет комитетиниъ Ташкент „Матбуат“ полиграф.
истисал бирлешмесинде 1-иджи басмаханеде басылди. Ташкент,
Хамза сокъагы, 21.